

Σοφία Ηλιάδου-Τάχου

ΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ:
ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΓΙΑ ΤΑ ΞΕΝΟΦΩΝΑ
ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (1912-1936)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το ζήτημα της σχέσης της «ξеноφονίας» με την εκπαίδευση των δασκάλων απασχόλησε τους υπεύθυνους φορείς κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας.

Μετά το 1912 όμως οι προβληματισμοί διευρύνθηκαν και επενδυμένοι μέσα σε ιδιάζουσες διπλωματικές και πολιτικές συνθήκες, απασχόλησαν τόσο τους πολιτικούς, όσο και τους θεωρητικούς παιδαγωγούς ως επίσημη πλέον εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού Κράτους για τις Νέες Χώρες.

Μία πρόγνωση των προβληματισμών της περιόδου αποτυπωνόταν στο δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου του έτους 1913, τίτλος του οποίου ήταν *Οι «ξενόφωνοι» και τα σχολεία μας*. Στο δελτίο εκφραζόταν η αρνητική εικόνα που επικρατούσε στα παραμεθόρια χωριά της ελληνικής επικράτειας, στα οποία η κατοχή της γλώσσας από τον πληθυσμό δεν ήταν επαρκής¹.

Η χάραξη όμως μιας εκπαιδευτικής πολιτικής για τη Μακεδονία τα αμέσως επόμενα χρόνια γινόταν δυσχερής, επειδή ήταν υπαρκτές οι απόπειρες των γειτονικών προς την Ελλάδα χωρών² να προσεταιριστούν τους ξενόφωνους ως δική τους εθνική μειονότητα, αλλά και εξαιτίας της αστάθειας του πολιτικού κλίματος στην Ελλάδα³ και των διαρκών παλινδρομήσεων της ελληνικής διπλωματίας, στον προσδιορισμό της ταυτότητας των «ξενόφωνων»⁴.

Σκοπός της μελέτης

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια μια πληθώρα ερευνών εστιάζει στο ζήτημα της «ξеноφονίας» ή γενικότερα των μειονοτήτων αυτής της περιόδου⁵. Η εστίαση του ενδιαφέροντος των ερευνητών στη Μακεδονία σχε-

1. Δελτίο Εκπαιδευτικού Ομίλου 3 (1913) 325.

2. Τ. Κωστόπουλος, *Η απαγορευμένη γλώσσα. Κριτική καταστολής των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία*, Αθήνα 2002.

3. Ε. Κωφός, «Εθνική κληρονομιά και εθνική ταυτότητα στη Μακεδονία του 19ου και 20ού αιώνα» στο Θ. Βερέμης - Π. Κιτρομηλίδης - Ι. Κολιόπουλος, Ε. Κωφός και Α. Κιτροφέφ (επιμ.), *Εθνική ταυτότητα και Εθνικισμός στη Νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα 1999.

4. Φ. Κάραμποτ, «Σλαβομακεδόνες και Κράτος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου», *Ίστωρ* 10 (1997) 12.

5. Α. Λιβάνη, *Ελλάδα και μειονότητες. Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, Αθήνα 1999· Χ. Λιθοξόου, «Η μητρική γλώσσα των κατοίκων του ελληνικού τμή-

τίζεται με τις ιδιαιτερότητες του χώρου αυτού, αφού εκεί κατοικούσαν σλαβόφωνοι, βλαχόφωνοι, αρβανιτόφωνοι και τουρκόφωνοι χριστιανοί, ενώ έως το 1922-1923 στον χώρο αυτό κατοικούσαν και μουσουλμάνοι. Το ενδιαφέρον αυτό όμως σχετίζεται και με την προσφυγική αποκατάσταση, στην οποία επενδύθηκαν πολλαπλές προσδοκίες και η οποία υπήρξε αφετηρία πολλαπλών προβλημάτων⁶.

Η συγκεκριμένη μελέτη φιλοδοξεί να διαφοροποιηθεί από τις προηγούμενες, αφού εστιάζει σε ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής και εκπαιδευτικής πράξης και αποπειράται να συσχετίσει την «ξενοφωνία» με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ως μέρος της ευρύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής απασχόλησε, σε ιδεολογική αλλά και πρακτική βάση, στελέχη της εκπαίδευσης, λειτουργούς των κυβερνήσεων, διευθυντές Διδασκαλείων, αλλά και προβληματισμένους εκπαιδευτικούς. Στόχος των προσεγγίσεων αυτών ήταν η δημιουργία, στα ιδρύματα κατάρτισης εκπαιδευτικών, των προϋποθέσεων εκείνων που θα διασφάλιζαν την παραγωγή αποτελεσματικών εκπαιδευτικών, ικανών να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της ξενοφωνίας.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας μελέτης είναι η αποτύπωση και η αξιολόγηση τόσο των τάσεων που διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο του προβληματισμού που προαναφέρθηκε όσο και των επιπτώσεών τους στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής του Ελληνικού Κράτους στην περιοχή, την περίοδο λειτουργίας των Διδασκαλείων (1914-1934).

«Ξενοφωνία» και εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Το διπλωματικό συγκείμενο

Η ιδιαιτερότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής στη Μακεδονία οφειλόταν στην παρουσία στον χώρο της Μακεδονίας συμπαγών ξενόφωνων πληθυσμών, οι οποίοι έπρεπε να ενσωματωθούν στην ελληνική εκπαίδευση.

Μετά τη συνθήκη του Νεϊγύ, η ελληνική πολιτική ηγεσία διαμόρφωσε την πεποίθηση ότι ήταν δυνατή η από μέρους της εφαρμογή μιας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής σε εθνικά ομοιογενείς πληθυσμούς, οι οποίοι επιθυμούσαν την παραμονή τους στην ελληνική επικράτεια. Ενισχύθηκε έτσι η εκδοχή της ύπαρξης γλωσσικής και όχι εθνοτικής μειονότητας στη Μακεδο-

ματος της Μακεδονίας πριν και μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών», *Θέσις* (1997) 38: I. Michailidis, «Minority rights and educational problem in Greek interwar Macedonia. The case of the primer Abecedar», *Journal of Modern Greek Studies* 14 (1996) 2.

6. Ι. Μιχαηλίδης, *Προβλήματα ενσωμάτωσης προσφύγων στον αγροτικό μακεδονικό χώρο: πρόσφυγες και γηγενείς: όψεις του μικρασιατικού ζητήματος: ιστορική θεώρηση και προεκτάσεις*, Θεσσαλονίκη 1992.

νία. Μέσα σε αυτό το ιδεολογικό κλίμα θεωρήθηκε ότι στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία προσέλαβε στη Μακεδονία τις διαστάσεις μιας ευρύτερης εθνικής στρατηγικής, ήταν ο γλωσσικός εξελληνισμός της μειονότητας *διά ηπίων μεθόδων εκπαιδύσεως*.

Για την επιτυχία του στόχου αυτού καθοριστική ήταν η συμβολή του σχολείου, το οποίο έπρεπε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις γλωσσικού εξελληνισμού των ξеноφώνων. Εργαλείο για την προσέγγιση του στόχου που προαναφέρθηκε ήταν ο εκπαιδευτικός. Επομένως στο επίκεντρο των προβληματισμών βρέθηκε η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και η δυνατότητά της να παράγει αποτελεσματικούς για την πραγμάτωση του εθνικού έργου εκπαιδευτικούς.

Την περίοδο 1922-1925 όμως μια σειρά από προβλήματα με τις άλλες βαλκανικές χώρες, καθώς και μια λανθασμένη, κατά τα μέτρα της εποχής και κατά τις αξίες της κυρίαρχης ιδεολογίας, εκτίμηση των μειονοτικών δεσμεύσεων που είχε αναλάβει η χώρα έναντι της Κοινωνίας των Εθνών επέτειναν τα προβλήματα. Συγκεκριμένα, στο διπλωματικό επίπεδο η Ελλάδα υποχρεώθηκε όλη αυτή την περίοδο των ετών 1922-1933 να συμβάλει στη δημιουργία ενός θεσμικού καθεστώτος διασφάλισης των ελευθεριών των ξеноφώνων. Έτσι, η υπογραφή, το φθινόπωρο του 1924, του πρωτοκόλλου των Πολίτη-Καλφώφ⁷, η οποία έγινε στο πλαίσιο των δεσμεύσεων αυτών και με την οποία η Ελλάδα αναγνώρισε, έστω και προσωρινά, την ύπαρξη «βουλγαρικής» μειονότητας στο έδαφός της, οδήγησε σε επιδείνωση τις διπλωματικές σχέσεις της Αθήνας με το Βελιγράδι, το οποίο θεωρούσε πως η παρουσία «βουλγαρικού» πληθυσμού στην ελληνική Μακεδονία θα δημιουργούσε τετελεσμένα και στη σερβική Μακεδονία, όπου την ίδια περίοδο κατοικούσαν συμπαγείς σλαβόφωνοι πληθυσμοί, τους οποίους η Σερβία προσπαθούσε να «εκσερβίσει».

Η απόρριψη του πρωτοκόλλου Πολίτη-Καλφώφ από το ελληνικό Κοινοβούλιο δεν συνέβαλε στην άρση των αδιεξόδων. Η κατάσταση όμως εκτονώθηκε με την αποδέσμευση που πέτυχε η Ελλάδα από την Κοινωνία των Εθνών, έναντι των υποχρεώσεών της, που απέρρεαν από την αποδοχή των όρων του πρωτοκόλλου. Στο εξής υποχρεούνταν να διαμορφώσει μόνη της καθεστώς εκπαιδευτικών και θρησκευτικών δικαιωμάτων για τους ξеноφώνους.

Η επιβολή της δικτατορίας του Πάγκαλου (25.6.1925-19.7.1926) οδήγησε στην απόπειρα να καθοριστεί η ταυτότητα των ξеноφώνων, μέσα από την

7. Α. Τούντα-Φρεγάδη, *Ελληνοβουλγαρικές μειονότητες. Το πρωτόκολλο Πολίτη-Καλφώφ 1924-1925*, Θεσσαλονίκη 1986.

αναγνώριση σερβικής μειονότητας στη Μακεδονία⁸, η οποία θα λειτουργούσε ως αντιπερισπασμός απέναντι στις βουλγαρικές αξιώσεις. Η ανατροπή της δικτατορίας επέτρεψε στο ελληνικό κοινοβούλιο να απορρίψει τις συμβάσεις που απέρρεαν από την αναγνώριση σερβικής μειονότητας στη Μακεδονία.

Οι παλινδρομήσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής επηρέασαν καθοριστικά τόσο τις στρατηγικές που υιοθετήθηκαν για την εκπαίδευση των ξενοφώνων, όσο και τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών οι οποίοι επρόκειτο να επωμιστούν το βάρος της προσπάθειας αυτής.

Συντηρητικοί καθαρολόγοι και φιλελεύθεροι δημοτικιστές: η γλωσσική διάσταση στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών για τις ξενόφωνες κοινότητες

Μετά τη θεώρηση των ξενοφώνων ως γλωσσικής μειονότητας, η φιλοσοφία της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών διαμορφώθηκε με επιδράσεις που προέρχονταν από τη σύγκρουση των απόψεων για τη γλώσσα, σύγκρουση που κυριάρχησε στην πολιτική και στην κοινωνία.

Συγκεκριμένα, το είδος των δασκάλων που έπρεπε να προκύψει από τις σχολές εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών έπρεπε κατά την εκδοχή των καθαρολόγων να κατέχει την καθαρεύουσα και τη δυναμική να την καταστήσει μέσο «εξελληνίσεως». Αντίθετα οι εκπαιδευτικοί που αποφοιτούσαν από τις σχολές εκπαίδευσης εκπαιδευτικών έπρεπε κατά την εκδοχή των δημοτικιστών να γνωρίζουν καλά τη δημοτική, που ήταν πιο κοντά στη βιωμένη καθημερινότητα και έπρεπε να είναι σε θέση να την χρησιμοποιούν για την προσέλευση των ξενοφώνων στον Ελληνισμό.

Η τελευταία αυτή τάση θα μπορούσε να προσδιοριστεί ως *προοδευτική*, αφού συστρατεύτηκε με την ιδεολογία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και επέλεξε τη δημοτική ως όργανο διάχυσης των εθνικών ιδεών και ως μέσο επίτευξης της εθνικής συνοχής των ξενόφωνων πληθυσμών. Επρόκειτο στην ουσία για έκφραση, σε επίπεδο κεντρικού πολιτικού σχεδιασμού, της πολιτικής των φιλελευθέρων, σύμφωνα με την οποία ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός θα συνέβαλλε καθοριστικά στην ενσωμάτωση των ξενοφώνων πληθυσμών. Οι πνευματικές ρίζες της τάσης αυτής θα πρέπει να αναζητηθούν στον προβληματισμό των πνευματικών ηγετών του Εκπαιδευτικού Ομίλου.

Ο βασικότερος εκφραστής της φιλελεύθερης εκδοχής, στο θεωρητικό επίπεδο αλλά και σε αυτό της εκπαιδευτικής πράξης, ήταν ο Μ. Τριανταφυλλίδης⁹, ο οποίος εξέφρασε απόψεις για τη γλώσσα που έπρεπε να κυριαρχή-

8. H. Psomiades, «The diplomacy of Theodoros Pangalos», *Balkan Studies* 13 (1972) 6-9.

9. Μ. Τριανταφυλλίδης, *Απαντα*, Αθήνα 1963.

χήσει στα σχολεία της Μακεδονίας. Οι θέσεις αυτές προσδιόριζαν ως στόχο της εκπαιδευτικής πολιτικής τη διά του σχολείου γλωσσική αφομοίωση, ενώ όριζαν ως αιτίες της αποτυχίας του σχολείου να εξελληνίσει τους ξενοφώνους πληθυσμούς της Μακεδονίας την κακοδιοίκηση του ελληνικού κράτους και των εκπροσώπων του, την καθιέρωση της καθαρεύουσας ως σχολικής γλώσσας, αλλά κυρίως την ανεπαρκή παιδεία των δασκάλων.

Στο ιδεολογικό κλίμα των φιλελεύθερων ιδεών θα πρέπει να εντάξουμε και τις απόψεις που εκφράστηκαν από τον Διευθυντή του μονοταξίου Διδασκαλείου Σερρών Ν. Καραχρήστο, το 1923, στο βιβλίο του *Ψυχολογική εξέταση του προβλήματος των ξενοφώνων*¹⁰. Το σημαντικότερο σημείο του βιβλίου του ήταν η θεώρηση της συγκατάθεσης των ξενοφώνων ως προϋπόθεσης για την επίτευξη του σκοπού της αφομοίωσης. Η συγκατάθεση έπρεπε να περνάει από μια βασική παραδοχή: την παραδοχή ότι οι εκπολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες των ξενοφώνων επέβαλλαν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

Η γλωσσική αφομοίωση των ξενοφώνων υπήρξε αντικείμενο και του εκπαιδευτικού συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1927 στο χωριό Ράμπη της Φλώρινας (Λαιμός)¹¹. Το Συνέδριο κατέληξε ότι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την επίτευξη του στόχου αυτού ήταν η πρόκριση της δημοτικής σχολικής γλώσσας και η απλούστευση των αναγνωστικών σχολικών βιβλίων.

Ακόμα, σε διαγωνισμό για τη συγγραφή μελέτης, αναφορικά με τους τρόπους αφομοίωσης των ξενοφώνων, ο οποίος προκηρύχθηκε τον Ιούνιο του 1927 από τη Νομαρχία Φλώρινας και είχε κριτές τους Διευθυντές των σχολείων μέσης εκπαίδευσης και των Διδασκαλείων της πόλης, βραβεύτηκε ο Στέργιος Τριανταφυλλίδης, ο οποίος, επαναπροσδιορίζοντας το περιεχόμενο του όρου γλωσσική αφομοίωση, αναφέρθηκε σε γλωσσική και συναισθηματική αφομοίωση των ξενοφώνων, αποδίδοντας έτσι έμφαση στον συναισθηματικό επηρεασμό των ξενοφώνων και στην στράτευσή τους στην ελληνική ιδέα¹².

Αντίθετα η συντηρητική εκδοχή, η οποία εκφράστηκε από τους καθαρολόγους και υλοποιήθηκε από τις συντηρητικές κυβερνήσεις της περιόδου έμεινε πιστή στη χρήση της καθαρεύουσας και στην ιδεολογική αντίληψη ότι δι' αυτής πετυχαίνεται η εθνική αυτοσυνείδηση. Η προσπάθεια όμως του ελληνικού κράτους να εξελληνίσει με μέσο την καθαρεύουσα είχε ως αποτέλεσμα την πολυδιάσπαση της πραγματικότητας σε δύο επίπεδα. Το πρώτο ήταν

10. Χ. Καραχρήστος, *Ψυχολογική εξέταση του προβλήματος των ξενοφώνων*, Αθήνα 1923.

11. *Έλεγχος*, 24.6.1927.

12. *Έλεγχος*, 1.11.1927.

αυτό που αφορούσε στην επίσημη σχολική γλώσσα, η οποία και αποτελούσε τον ιδεολογικό μηχανισμό του επίσημου κράτους. Το δεύτερο σχετιζόταν με την ομιλούμενη ζωντανή γλώσσα, η οποία αποτελούσε στοιχείο της καθημερινότητας του πολίτη. Ήταν λοιπόν εξαιρετικά δύσκολο να διδάξει ο δάσκαλος με επιτυχία στους ξενόφωνους μαθητές και το ένα επίπεδο και το άλλο, αφού ούτε με το ένα ούτε με το άλλο ο ξενόφωνος μαθητής δεν είχε βιωματική σχέση, ενώ ο εκπαιδευτικός δεν διέθετε την ανάλογη κατάρτιση για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα.

Διδασκαλεία και ξενοφωνία: η τεχνοκρατική τάση

Μια πρώιμη τεχνοκρατική προσέγγιση για τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ξενοφωνία, ήταν αυτή που εκφράστηκε στην «Εκπαιδευτική Συνεδρία του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» του έτους 1909¹³, στο πλαίσιο της οποίας προκρινόταν η ειδική θεωρητική και πρακτική κατάρτιση των δασκάλων στα Διδασκαλεία, με το αιτιολογικό ότι οι περιστάσεις ήταν εξαιρετικά κρίσιμες.

Αργότερα, μέσα στο ιδεολογικό οικοδόμημα που δημιουργήθηκε στη Μακεδονία, μετά την ένταξή της στο ελληνικό κράτος, ο προβληματισμός για την εκπαίδευση των ξενοφώνων θεωρήθηκε μέρος του προβληματισμού που αφορούσε άμεσα τον εκπαιδευτικό κόσμο της περιοχής, ο οποίος και αυτοαναγορεύτηκε σε εξειδικευμένο προσωπικό, αρμόδιο για την επίλυση του προβλήματος.

Ξεχωριστή ευαισθησία επιδείχτηκε από τους καθηγητές των Διδασκαλείων, οι οποίοι ως τεχνοκράτες ειδικοί επωμίστηκαν το βάρος της εθνικής προσπάθειας, φορτίζοντας, στο επίπεδο της ιδεολογίας, την εκπαίδευση των δασκάλων με ειδική αποστολή: αυτήν της παραγωγής εκπαιδευτικών, ικανών να επιτύχουν τη γλωσσική αφομοίωση των μαθητών που προέρχονταν από ξενόφωνες κοινότητες.

Οι εισηγήσεις των Διευθυντών των Διδασκαλείων αναφορικά με το θέμα διέπονταν από μια τεχνοκρατική αντίληψη, αφού οι τελευταίοι εισηγούνταν συγκεκριμένες παρεμβάσεις στο επίπεδο της εκπαιδευτικής πράξης.

Συγκεκριμένα, ο Διευθυντής του μονοταξίου Διδασκαλείου Σερρών Ν. Καραχρήστος, το 1923, στο βιβλίο του *Ψυχολογική εξέταση του προβλήμα-*

13. Χ. Εξερτζόγλου, «Οικονομία, κοινωνική διαστρωμάτωση και πολιτισμική προσέγγιση. Η παρουσία των επιχειρηματικών και επαγγελματικών ομάδων στα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά πράγματα της Πόλης 1850-1912», *Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών: Πόλη και παιδεία*, Αθήνα 1996, σ. 155-176.

τος των ξενοφώνων υπέβαλε πρόταση για σύνταξη ιδιαίτερων εκπαιδευτικών εγχειριδίων και εκπόνηση ξεχωριστών αναλυτικών προγραμμάτων, για τα σχολεία των ξενόφωνων περιοχών. Συγκεκριμένα, στο βιβλίο τονιζόταν ότι η μονιμοποίηση της χρήσης των νέων προγραμμάτων και εγχειριδίων θα αποφαιζόταν έπειτα από πειραματική εφαρμογή τους στα σχολεία.

Ο ίδιος Διευθυντής δεν είχε καμιά αμφιβολία ότι τον ρόλο αυτό έπρεπε να τον αναλάβουν οι Διευθυντές των Διδασκαλείων και τα εξειδικευμένα στελέχη της εκπαίδευσης τα οποία διέθεταν το αναγκαίο για την πραγματοποίηση του στόχου αυτού επίπεδο κατάρτισης: *είναι δε ανάγκη την ηγεσίαν της τοιαύτης κινήσεως να αναλάβωσι τα κατά τόπους Διδασκαλεία και οι κατά τόπους Επιθεωρηταί, καθ' όσον συνήθως μόνον μεταξύ των δύνανται να ευρεθώσιν πρόσωπα έχοντα και εκείνην την μόρφωσιν ήτις θα καθίστα δυνατήν την υπ' αυτών παρακολούθησιν των αλλαχού καταβαλλομένων προσπάθειών προς επίλυσιν ομοίας φύσεως ζητημάτων.*

Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε και το βιβλίο του Διευθυντή του Διδασκαλείου Φλώρινας Δρος Γερακόπουλου, θέμα του οποίου ήταν *η διδασκαλία της νεοελληνικής εν τοις ξενοφώνοις, 56 υποδειγματικά γλωσσικά μαθήματα κατά την μητρικὴν μέθοδον και ψυχολογική συγκριτική ανάλυσις μεθόδων γλωσσικής διδασκαλίας εις ξενοφώνους*¹⁴. Το βιβλίο αυτό, που δεν έφτασε μέχρις εμάς, αντιμετώπιζε, όπως προκύπτει από δημοσιεύματα του τοπικού τύπου, τη διαδικασία αφομοίωσης των ξενόφωνων μέσα από την πρόκριση επιστημονικών μεθόδων διδασκαλίας της γλώσσας σύμφωνα με τα πορίσματα της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής.

Τεχνοκρατικές προσεγγίσεις όμως διατυπώθηκαν και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και μάλιστα από το 1916. Συγκεκριμένα στα Άπαντα του Τριανταφυλλίδη φιλοξενούνταν άρθρα δασκάλων με εμπειρία στη διδασκαλία σε ξενόφωνα σχολεία, οι οποίοι αναφέρονταν στη δημιουργία ιδιαίτερου εκπαιδευτικού συστήματος για τους ξενοφώνους, με κατάργηση της ιστορικής ορθογραφίας, εισαγωγή στα εξατάξια των ξενοφώνων της δημοτικής και παράλληλη διδασκαλία της καθαρεύουσας ως ξένης στις δύο τελευταίες τάξεις. Εννοείται ότι η εφαρμογή αυτού του ιδιαίτερου συστήματος προϋπέθετε και την ξεχωριστή εκπαίδευση των ξενόφωνων εκπαιδευτικών.

Η τάση της εκπαίδευσης εκπαιδευτικών «ειδικευμένων σε συνθήκες ξενοφωνίας»

Η θεωρία ότι κύριος σκοπός των Διδασκαλείων ήταν η εκπαίδευση εκ-

14. Έλεγχος, 26.9.1926.

παιδευτικών, «ειδικευμένων σε συνθήκες ξενοφωνίας», ανήκε στον Διευθυντή του μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς Μιχαλόπουλο.

Η αδυναμία του μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς να προσελκύσει γηγενείς εκπαιδευτικούς την περίοδο 1923-1926, οδήγησε τον Μιχαλόπουλο το 1924 στη θετική αξιολόγηση του έργου του Διδασκαλείου με κριτήριο το γεγονός ότι αυτό βοήθησε τους προερχόμενους από τη νότια Ελλάδα σπουδαστές να προσαρμοστούν στις συνθήκες των Νέων Χωρών, αφού προσέφερε *ξενόφωνα πρότυπα προς τέλειον καταρτισμόν των δοκίμων*¹⁵.

Το στοιχείο της καινοτομίας που εισήγαγε ο Διευθυντής του Διδασκαλείου Καστοριάς ήταν ότι ο στόχος της καταπολέμησης της ξενοφωνίας μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από την πρακτική άσκηση εξειδικευμένων και προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του χώρου εκπαιδευτικούς, με σαφή συναίσθηση των προβλημάτων και επίγνωση του ρόλου τους. Η αντικατάσταση του τοπικού-εθνικού πατριωτισμού από έναν επαγγελματισμό με εθνικές ευαισθησίες ήταν γεγονός. Η νέα οπτική στο ζήτημα της εξελληνίσεως των ξενοφώνων μετασχημάτιζε ουσιαστικά τα Διδασκαλεία από φορείς «εξελληνίσεως» σε εκπαιδευτικά ιδρύματα πρακτικής άσκησης και παραγωγής εξειδικευμένων στελεχών της εκπαίδευσης, αναγκαίων για την αντιμετώπιση των ξεχωριστών προβλημάτων της Μακεδονίας.

Η επικράτηση της θεώρησης αυτής την περίοδο 1924-1927 και με πλαίσιο το Διδασκαλείο της Καστοριάς ήταν εμφανής και σε μετέπειτα δημοσιεύματα. Όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν, στα *Μακεδονικά Νέα* της Θεσσαλονίκης, σκοπός της εκπαιδευτικής εκδρομής που λάμβανε χώρα στο Διδασκαλείο Καστοριάς ήταν *η γνωριμία των ξενοφώνων σχολείων και η εισαγωγή δοκίμων δημοδιδασκάλων εις την διδασκαλίαν των πρώτων στοιχειωδών μαθημάτων εις ξενοφώνους μαθητάς διά πρώτην φοράν εισερχομένους εις το σχολείον*¹⁶.

Επιχειρούνταν δηλαδή στο πλαίσιο των εξορμήσεων στην ενδοχώρα της Καστοριάς και συγκεκριμένα στην ξενόφωνη Χόλιιστα η διδασκαλία λεκτικών ασκήσεων και ασμάτων σε αυθεντικό ξενόφωνο περιβάλλον. Ακόμα, στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης των υποψηφίων δασκάλων στα ξενόφωνα χωριά, λάμβανε χώρα στο χωριό Τερέσνιτσα η υποδειγματική διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

Η σχολιμότητα μάλιστα της άσκησης των σπουδαστών γινόταν πιο συγκεκριμένη αφού, πριν από τη διδασκαλία τους στα παιδιά του χωριού,

15. Μ. Μιχαλόπουλος, «Η ζωή ενός Διδασκαλείου κατά το σχολικόν έτος 1924-1925», *Πετηρίς του Μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς*, Αθήνα 1925.

16. *Μακεδονικά Νέα*, 23.5.1926.

ελάμβανε χώρα διάλεξις υπό του κ. Διευθυντού περί της εν γένει εξελίξεως της βουλγαρικής προπαγάνδας εν Μακεδονία και περί των ληπτέων αφομοιωτικών μέτρων.

Είναι γεγονός όμως πως η εμβέλεια της συγκεκριμένης αντίληψης για τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών υπήρξε μικρή.

Η θεωρία της «δημιουργίας τάξεως γηγενών εκπαιδευτικών»

Αντίθετα με την περιορισμένης εμβέλειας θεωρία που αναπτύχθηκε προηγουμένως, ευρύτατη υπήρξε η εφαρμογή και η διάδοση της εκδοχής ότι η διαδικασία της «εξελληνίσεως» στη Μακεδονία θα πετύχαινε, αν υλοποιούνταν από τους ίδιους τους Μακεδόνες-γγηγενείς και συχνά ξενόφωνους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είχαν επίγνωση των συνθηκών και μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πρότυπα στις τοπικές κοινωνίες.

Η άποψη αυτή υποστηρίχθηκε και επιβραβεύτηκε σε διαγωνισμό για τη συγγραφή μελέτης, αναφορικά με τους τρόπους αφομοίωσης των ξενόφωνων, τον Ιούνιο του 1927, ο οποίος προκηρύχθηκε από τη Νομαρχία Φλώρινας και είχε κριτές τους Διευθυντές των σχολείων μέσης εκπαίδευσης και των Διδασκαλείων της πόλης. Ο βραβευθείς Στέργιος Τριανταφυλλίδης, χαρακτήρισε αναποτελεσματική την πολιτική του κράτους, σχετικά με την αφομοίωση των ξενόφωνων, επειδή, το τελευταίο δεν φρόντισε να εκπαιδεύσει ντόπιους δασκάλους. Πρότεινε λοιπόν τη σύσταση περισσότερων Διδασκαλείων, με σκοπό την παραγωγή ντόπιου εκπαιδευτικού προσωπικού, με ενδιαφέρον και γνώση των τοπικών συνθηκών¹⁷.

Σε αυτό το ιδεολογικό κλίμα κινήθηκαν και οι απόψεις του Πέτρου Πύρζα, Επιθεωρητή δημοτικών σχολείων Έδεσσας, ο οποίος, με αφορμή τη βράβευσή του από τη «Μακεδονική Εκπαιδευτική Εταιρεία» για το εθνικό του έργο πρόβαλε τη σημασία των γηγενών εκπαιδευτικών, ως επαϊόντων τονίζοντας ότι: *μόνον οι Μακεδόνες λειτουργοί της εκπαίδευσως είναι ενδεδειγμένοι διά την διαμόρφωσιν και ανάπλασιν των ξενόφωνων της Μακεδονίας, διότι μόνον αυτοί κατέχουσι το μυστικόν της μεθόδου, διά της οποίας προσελκύεται η αγάπη αυτών προς την ελληνικήν ιδέαν, την ελληνικήν διοίκησιν και συντελείται η εξελληνίσις και η αφομοίωσις αυτών κατά τρόπον ομαλότερον, ταχύτερον, επιτυχέστερον*¹⁸.

Η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας αυτής οδήγησε στην αναθεώρηση των υπαρχουσών στρατηγικών. Σκοπός της πολιτείας ήταν πλέον η δη-

17. Έλεγχος, 1.11.1927.

18. Φωνή του Λαού, 29.1.1927.

μιουργία τάξης Μακεδόνων εκπαιδευτικών. Ο πολλαπλασιασμός των Διδασκαλείων της Δυτικής Μακεδονίας θα είναι η πρώτη συνέπεια της αναθεώρησης αυτής. Η αναγκαιότητα της σύστασης Διδασκαλείων σε περιοχές όπως η Φλώρινα, η Καστοριά ή η Κοζάνη, με την πληθώρα των ξενόφωνων χωριών, την περίοδο 1923-1934, δεν αποσκοπούσε μόνο στην κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των προσφυγικών κοινοτήτων που δημιουργήθηκαν. Η σημαντικότερη αιτία του πολλαπλασιασμού των Διδασκαλείων στις ξενόφωνες περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, ήταν η δημιουργία των προϋποθέσεων που ήταν αναγκαίες για τη διαμόρφωση τάξης Μακεδόνων εκπαιδευτικών, που θα δίδασκαν στις ξενόφωνες κοινότητες του ευρύτερου χώρου της Δυτικής Μακεδονίας.

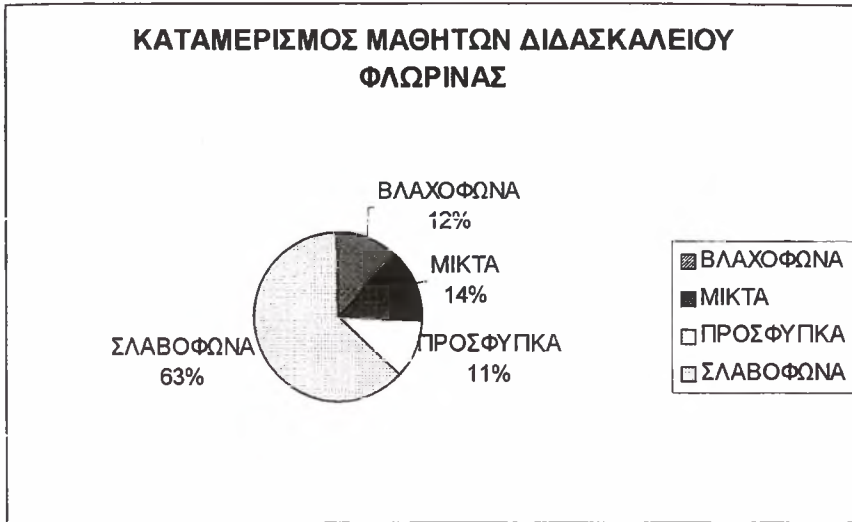
Για να πετύχει ο στόχος αυτός, το κράτος παρείχε κίνητρα στους ξενόφωνους για τη φοίτησή τους στα δτάρια Διδασκαλεία. Συγκεκριμένα, από τους μαθητές του πολυτάξιου Διδασκαλείου, όσοι προέρχονταν από αγροτικές και ξενόφωνες κοινότητες, μπορούσαν με δική τους συναίνεση να είναι εσωτερικοί ως υπότροφοι του Κράτους σε Οικοτροφείο, με τη μετέπειτα υποχρέωση να υπηρετήσουν 10 έτη στις θέσεις στις οποίες θα τοποθετούνταν¹⁹. Έτσι στα Διδασκαλεία Φλώρινας και Καστοριάς ιδρύθηκαν με Διάταγμα Οικοτροφεία, στα οποία γίνονταν δεκτοί κρατικοί υπότροφοι ή υπότροφοι δήμων και κοινοτήτων, κυρίως αγροτικών και ξενόφωνων, οι οποίοι πετύχαιναν στις εισιτήριες εξετάσεις των Διδασκαλείων και οι οποίοι, με υπογραφή των γονέων και των κηδεμόνων τους, αποδέχονταν τα προνόμια και τις δεσμεύσεις του παρόντος νόμου²⁰.

Αξιολόγηση της εφαρμογής του θεωρητικού μοντέλου παραγωγής γηγενών εκπαιδευτικών μέσα από την εκπαιδευτική πράξη

Η επιτυχία των δεδηλωμένων προθέσεων του νομοθέτη στην περίπτωση των Διδασκαλείων Κοζάνης, Καστοριάς και Φλώρινας μπορεί να ανιχνευτεί μόνο μέσα από τη μελέτη των Μαθητολογίων των Διδασκαλείων, και συγκεκριμένα των ποσοστών συμμετοχής σε αυτά μαθητών που προέρχονταν από ξενόφωνες κοινότητες. Όπως προκύπτει από τη μελέτη των Μαθητολογίων, η συμμετοχή των σλαβόφωνων χωριών της Φλώρινας στο Διδασκαλείο της Φλώρινας ήταν μεγάλη.

19. ΦΕΚ 187/7.8.1924 και Ν 3182/1925 αρ. 10.

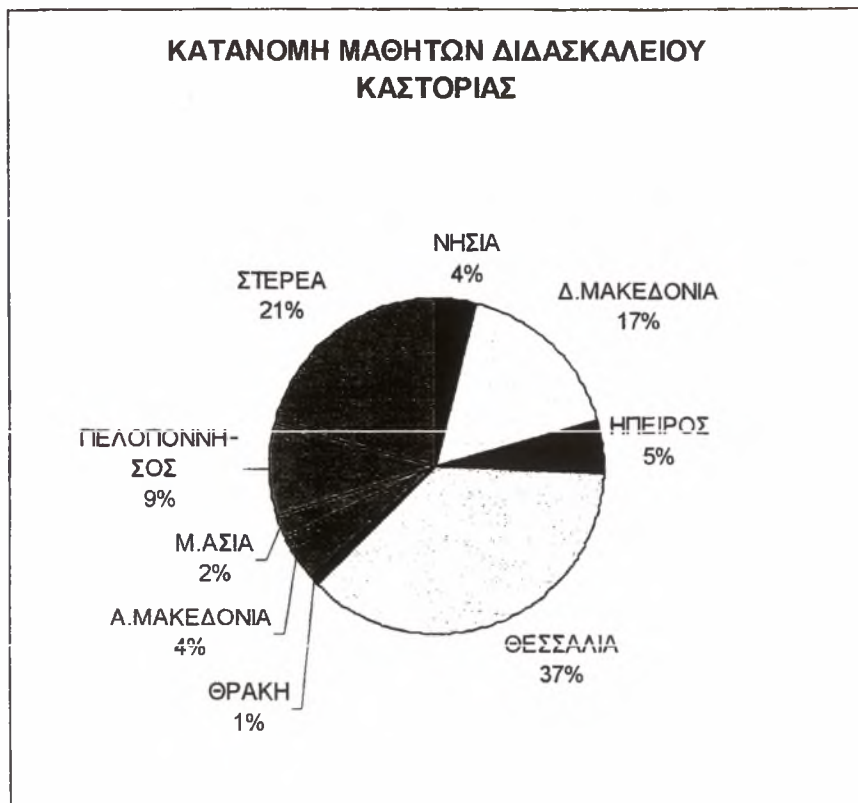
20. ΦΕΚ 187/Ν 3182/1925.

Γράφημα 1: Καταμερισμός μαθητών Διδασκαλείου Φλώρινας.

Το γράφημα 1 αποδεικνύει ότι η βούληση του νομοθέτη είχε θετική απήχηση στην πράξη, αφού η συμμετοχή, ιδιαίτερα των σπουδαστών που προέρχονταν από τα σλαβόφωνα χωριά, ήταν της τάξης του 63%, σε όλη την περίοδο της λειτουργίας του Διδασκαλείου της Φλώρινας. Η εξήγηση για την επιτυχία του σκοπού αυτού που τέθηκε από τον νομοθέτη, στην περίπτωση του Διδασκαλείου της Φλώρινας, θα πρέπει να αναζητηθεί στην επιτυχία της εκπαιδευτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους στην περιοχή, η οποία δημιούργησε τις προϋποθέσεις αυξημένης συμμετοχής των ξενοφώνων στα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης, την περίοδο 1914-1925²¹. Κυρίως όμως θα πρέπει να αποδοθεί στο εξαιρετικά χαμηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της περιοχής και στη συνακόλουθη απουσία άλλων μορφών απασχόλησης, δεδομένα που συνέβαλαν στην επιδίωξη του βιοπορισμού μέσα από το διδασκαλικό επάγγελμα. Η πρόθεση ήταν παρόμοια και στο μονοτάξιο Διδασκαλείο Καστοριάς, το Διδασκαλείο όμως αυτό από τον πρώτο κιόλας χρόνο της λειτουργίας του, δηλαδή από την περίοδο 1923-1924 δεν κατάφερε να προσελκύσει γηγενείς εκπαιδευτικούς. Η γεωγραφική προέλευση των μαθητών του μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς (1923-1926) αποδίδεται από το

21. Σ. Ηλιάδου-Τάχου, *Η εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του μακεδονικού ζητήματος. Το παράδειγμα της Δυτικής Μακεδονίας*, Αθήνα 2003.

Γράφημα 2: Γεωγραφικός καταμερισμός μαθητών μονοτάξιου Διδασκαλείου Καστοριάς.

γράφημα 2. Σύμφωνα με τα δεδομένα του γραφήματος, η ίδρυση του μονοταξίου Διδασκαλείου Καστοριάς δεν προσείλκυσε τους γηγενείς, αφού το ποσοστό των δασκάλων που προέρχονταν από τη Δυτική Μακεδονία και αποφοίτησαν από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα δεν αντιπροσώπευε παρά το 17% του συνόλου των αποφοίτων, ενώ οι προερχόμενοι από ξενόφωνα χωριά της Μακεδονίας, σε όλη την περίοδο της λειτουργίας του, ανέρχονταν σε 23 και αποτελούσαν μόλις το 9% του συνόλου των αποφοίτων. Η εξήγηση είναι εύκολη και σχετίζεται με το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των μονοταξίων Διδασκαλείων, στα οποία φοιτούσαν εν ενεργεία δάσκαλοι ή απόφοιτοι Γυμνασίων, προϋποθέσεις τις οποίες δεν εκπλήρωναν οι «ξενόφωνοι», εξαιτίας των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν στην αφομοίωση της καθαρής, κυρίαρχης γλώσσας στο πλαίσιο της γυμνασιακής εκπαίδευσης.

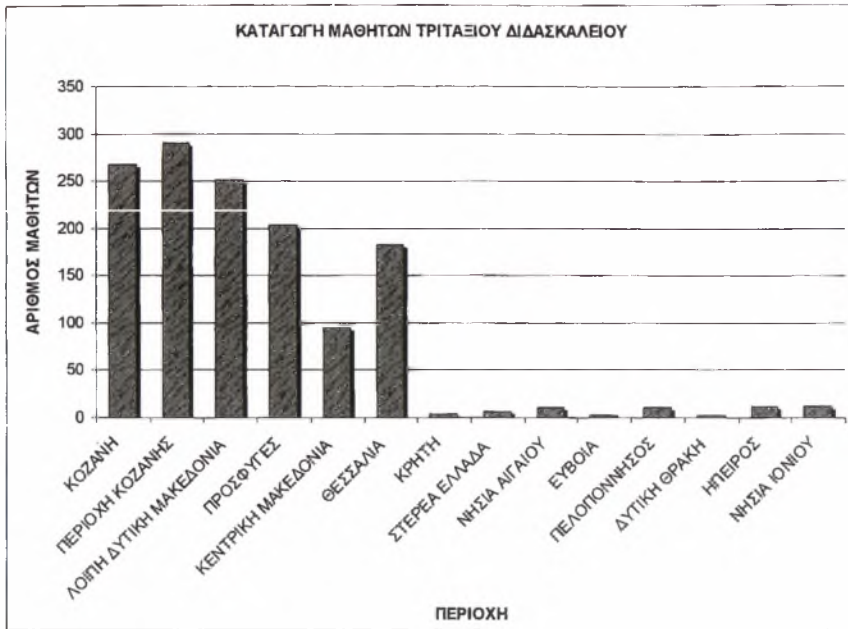
Το 1925 επιχειρήθηκε στην ουσία ένας εκ νέου σχεδιασμός της διαδικασίας εκπαίδευσης των δασκάλων, στο ίδιο κοινωνικό πλαίσιο, μέσα από την παράλληλη καταρχήν λειτουργία του εξαταξίου Διδασκαλείου και την οριστική στη συνέχεια αντικατάσταση του μονοταξίου από το πολυτάξιο. Το εξατάξιο Διδασκαλείο Καστοριάς λειτούργησε την περίοδο 1925-1929. Η ίδρυσή του δεν ήταν άσχετη με τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας δημιουργίας μιας τάξης γηγενών εκπαιδευτικών. Η προσέλευση στις εισαγωγικές εξετάσεις του σημαντικού αριθμού γηγενών αποφοίτων των δημοτικών σχολείων δεν μπορεί να τεκμηριωθεί, αφού το αρχείο του εξαταξίου Διδασκαλείου έχει χαθεί. Συνάγεται όμως έμμεσα από τις αναφορές του τοπικού τύπου, σύμφωνα με τις οποίες *εγένοντο αι εισιτήριοι εξετάσεις και διά το δτάξιον Διδασκαλείον όπερ προβλέπει 40 μαθητάς, οι παρουσιασθέντες εντούτοις προς εξέτασιν είναι περισσότεροι*²², ή τεκμηριώνεται ευθέως από τις επισημάνσεις ότι το εξατάξιο Διδασκαλείο θα εξυπηρετούσε πολύ την περιφέρεια Καστοριάς, επειδή οι απόφοιτοί του θα διορίζονταν και θα παρέμεναν στην περιφέρεια ως καταγόμενοι από αυτή²³. Η δυνατότητα πρόσβασης στο εξατάξιο Καστοριάς των φτωχών κοινωνικών στρωμάτων των ξενοφώνων διασφαλιζόταν από το μηνιαίο κρατικό επίδομα τριακοσίων δραχμών και από την παράλληλη λειτουργία Οικοτροφείου. Το ίδιο Διδασκαλείο μεταβλήθηκε το 1929 σε πεντατάξιο (Ν. 4368/17.8.1929) και συνυπήρξε με το μονοτάξιο, έως τον Ιούλιο του 1931. Η εγγραφή στο πεντατάξιο Διδασκαλείο άλλαξε τις προϋποθέσεις εισαγωγής, αφού οι δάσκαλοι των πενταταξίων Διδασκαλείων του 1929 έπρεπε να διαθέτουν ενδεικτικό προαγωγής δευτέρας τάξεως εξαταξίου Γυμνασίου. Το 1930, το πεντατάξιο πλέον Διδασκαλείο Καστοριάς, έδωσε στην περιοχή τους μοναδικούς στη βραχύβια ιστορία του 10 αποφοίτους²⁴. Αν κρίνουμε από τα επίθετα των αποφοίτων, το 80% των οποίων τα συναντάμε ακόμα στη Δυτική Μακεδονία, θα πρέπει να εικάσουμε ότι πρόκειται για τη δημιουργία της πρώτης ομάδας γηγενών εκπαιδευτικών, οι οποίοι ήταν και οι μόνοι που αποφοίτησαν από το πεντατάξιο Διδασκαλείο της περιόδου 1925-1934.

Η περίπτωση του Διδασκαλείου Κοζάνης ήταν διαφορετική από αυτή των δύο άλλων περιοχών όπου κυριαρχούσε το ξενόφωνο στοιχείο. Και στην περίπτωση όμως αυτή είναι γεγονός ότι ο νομός δέχτηκε μετά το 1922 και την καταστροφή του Μικρασιατικού ελληνισμού έναν αρκετά μεγάλο αριθμό προσφύγων από την Ανατολική Θράκη, τη Μικρά Ασία και την περιοχή του Πό-

22. Καστορία, 11.10.1925.

23. Καστορία, 4.10.1925.

24. Καστορία, 13.7.1930.

Γράφημα 3

του. Αυτό δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο και το Διδασκαλείο, το οποίο κλήθηκε να προετοιμάσει δασκάλους, οι οποίοι είχαν παρακολουθήσει κοινά μαθήματα και δραστηριότητες, με αποτέλεσμα, αν όχι την εξάλειψη, την άμβλυση των έντονων διαφορών ανάμεσα στις πληθυσμιακές ομάδες.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το Διδασκαλείο Κοζάνης απευθυνόταν κυρίως σε κατοίκους της Κοζάνης, της ευρύτερης περιοχής της και της υπόλοιπης δυτικής Μακεδονίας. Πιο συγκεκριμένα, στο γράφημα 3 παρατηρούμε ότι συνολικά το 60% των μαθητών του Διδασκαλείου προερχόταν από την πόλη της Κοζάνης, από την περιοχή γύρω από την Κοζάνη και, γενικότερα, από την υπόλοιπη Δυτική Μακεδονία. Το ποσοστό των προσφύγων μαθητών άγγιζε το 15,1%. Με άλλα λόγια, περίπου ένας στους επτά μαθητές ήταν πρόσφυγας.

Δεν θα ήταν επομένως άτοπο αν ισχυριζόμασταν ότι το Διδασκαλείο Κοζάνης απευθυνόταν κυρίως σε ελληνόφωνους πληθυσμούς, γηγενείς ή πρόσφυγες και εξ ορισμού είχε ως σκοπό του να εκπαιδεύσει ικανούς εκπαιδευτικούς για την κάλυψη των αναγκών των προσφυγικών οικισμών. Θεωρημένο σε αυτό το πλαίσιο το Διδασκαλείο Κοζάνης δεν εντασσόταν παρά

έμμεσα στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών για την καταπολέμηση της ξενοφωνίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σχέση της «ξενοφωνίας» με την εκπαίδευση των δασκάλων απασχόλησε για πολλά χρόνια την εκπαιδευτική πολιτική του Ελληνικού Κράτους. Η χάραξη όμως αυτής της πολιτικής δυσχεραινόταν σημαντικά, από τη μια επειδή ήταν υπαρκτές οι απόπειρες των γειτονικών προς την Ελλάδα χωρών να προσεταιριστούν τους ξενοφώνους ως δική τους εθνική μειονότητα, και από την άλλη εξαιτίας των διαρκών παλινδρομήσεων της ελληνικής διπλωματίας, στον προσδιορισμό της ταυτότητας των ξενοφώνων.

Είναι γεγονός ότι το Ελληνικό Κράτος θεωρούσε ως έναν από τους κύριους σκοπούς της εκπαίδευσης την *εξελλήνισιν* των ξενόφωνων πληθυσμών. Η πραγματοποίηση του στόχου αυτού απασχόλησε όλα τα επίσημα ή άτυπα, δημόσια ή ιδιωτικά, εντεταλμένα και μη, κεντρικά ή περιφερειακά κέντρα εξουσίας, οδηγώντας συχνά στη διαμόρφωση διαμετρικά αντίθετων στρατηγικών, αλλά όχι και στην παρέκκλιση από τον προαναφερθέντα στρατηγικό στόχο.

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ως μέρος της ευρύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής απασχόλησε σε ιδεολογική αλλά και πρακτική βάση στελέχη της εκπαίδευσης, λειτουργούς των κυβερνήσεων, Διευθυντές Διδασκαλείων αλλά και προβληματισμένους εκπαιδευτικούς. Σκοπός των προσεγγίσεων αυτών ήταν η δημιουργία στα ιδρύματα κατάρτισης των προϋποθέσεων εκείνων που θα διασφάλιζαν την παραγωγή αποτελεσματικών εκπαιδευτικών, ικανών να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της ξενοφωνίας.

Οι απόψεις που διατυπώθηκαν μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις τάσεις:

Η πρώτη τάση, που εκφράστηκε από τους καθηγητές των Διδασκαλείων αλλά και από μαχόμενους εκπαιδευτικούς, κυριαρχούνταν από τεχνοκρατική αντίληψη, και εισηγούνταν συγκεκριμένες παρεμβάσεις στο επίπεδο της εκπαιδευτικής πράξης και συγκεκριμένα στα Αναλυτικά προγράμματα και στα εκπαιδευτικά εγχειρίδια.

Η δεύτερη τάση προσπαθούσε να μετασχηματίσει τα Διδασκαλεία σε εκπαιδευτικά ιδρύματα πρακτικής άσκησης και παραγωγής εξειδικευμένων στελεχών της εκπαίδευσης, αναγκαίων για την αντιμετώπιση των ξεχωριστών προβλημάτων της Μακεδονίας. Η τάση αυτή, φορέας της οποίας υπήρξε επώνυμος Διευθυντής Διδασκαλείου, θεωρούσε ότι κύριος σκοπός των Διδασκαλείων ήταν η εκπαίδευση εκπαιδευτικών, «ειδικευμένων σε συνθήκες ξενοφωνίας».

Η τρίτη τάση, η οποία τύχαινε ευρύτερης αποδοχής, στηριζόταν στην εκδοχή ότι η διαδικασία της «εξελληνίσεως» στη Μακεδονία θα πετύχαινε, αν υλοποιούνταν από τους ίδιους τους Μακεδόνες-γγηγενείς και συχνά ξενόφωνους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είχαν επίγνωση των συνθηκών και μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πρότυπα στις τοπικές κοινωνίες.

Η κυριαρχία της τάσης αυτής οδήγησε στην αναθεώρηση των υπαρχουσών στρατηγικών. Σκοπός της πολιτείας ήταν πλέον η δημιουργία τάξης Μακεδόνων εκπαιδευτικών. Άμεσο επακόλουθο αυτής της κυρίαρχης για τη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής τάσης υπήρξε ο πολλαπλασιασμός των Διδασκαλείων της Δυτικής Μακεδονίας. Η αύξηση του αριθμού των Διδασκαλείων στη Δυτική Μακεδονία αποσκοπούσε στη δημιουργία των προϋποθέσεων που ήταν αναγκαίες για τη διαμόρφωση μιας τάξης Μακεδόνων εκπαιδευτικών, που θα δίδασκαν στις ξενόφωνες κοινότητες του ευρύτερου χώρου της δυτικής Μακεδονίας. Η προσπάθεια αυτή, όπως αποδεικνύει η μελέτη των αρχείων των Διδασκαλείων, απέφερε καρπούς στη Φλώρινα, υπήρξε όμως περιορισμένης αποτελεσματικότητας στην Καστοριά, εξαιτίας κυρίως της διαφορετικής κοινωνικής της σύνθεσης που επέτρεπε την αναζήτηση άλλων πιο προσοδοφόρων μορφών βιοπορισμού και δεν είχε ουσιαστικό ενδιαφέρον στην ελληνόφωνη κυρίως ενδοχώρα του νομού Κοζάνης, όπου το Διδασκαλείο συνέβαλλε κυρίως στην άμβλυνση της πολιτισμικής περιχαράκωσης που δημιουργούσε η προσφυγική εγκατάσταση.